

УДК 614.314.144

*Н. В. Харченко,
д. е. н., доцент, доцент кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я,
організації та економіки охорони здоров'я з лікарсько-трудовою експертизою,
Українська медична стоматологічна академія
ORCID ID: 0000-0001-8668-1596*

*І. А. Голованова,
д. м. н., професор, завідувач кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я,
організації та економіки охорони здоров'я з лікарсько-трудовою експертизою,
Українська медична стоматологічна академія
ORCID ID: 0000-0002-8114-8319*

*А. В. Костріков,
к. м. н., доцент, доцент кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я,
організації та економіки охорони здоров'я з лікарсько-трудовою експертизою,
Українська медична стоматологічна академія
ORCID ID: 0000-0003-3045-5439*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.23.11

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ І ЗДОРОВ'Я ПРАЦЮЮЧИХ

N. Kharchenko,
Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Medicine,
public health, healthcare organization, and economy with medical expertise Ukrainian Medical Dental Academy
I. Golovanova,
MD, Professor, Head of the Department of Social Medicine, public health, healthcare organization,
and economy with medical expertise Ukrainian Medical Dental Academy
A. Kostrikov,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Medicine, public health,
healthcare organization, and economy with medical expertise Ukrainian Medical Dental Academy

ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE AND HEALTH OF WORKING PERSONS

Статтю присвячено дослідженню впливу здоров'я працездатного населення на економічний розвиток держави, на ріст валового внутрішнього продукту в країні. Представлено п'ятивимірну модель здоров'я, аспекти здоров'я, три фактори стану здоров'я населення. Висвітлено суть громадського здоров'я, його основне завдання. Обґрунтовано, що здоров'я людини і економічний розвиток суспільства мають тісний взаємозв'язок та взаємозалежність. Запас здоров'я вичерпується з часом і може бути збільшений через інвестування в медичні послуги. Інвестиції в розвиток людського фактора, в програми, пов'язані з охороною і зміцненням здоров'я населення, економічно виправдані і в результаті приносять "дохід" суспільству загалом. Знайдено кореляційну залежність між номінальним ВВП України та зайнятим населенням за видами економічної діяльності.

The article is devoted to the study of the impact of the health of the able-bodied population on the economic development of the country, on the growth of gross domestic product in the country. The five-dimensional model of health, health aspects, three factors of population health are presented. Public health is covered, its main task. It is substantiated that human health and economic development of society are closely interconnected and interdependent. Health is depleted over time and can be increased by investing in health care services. Investments in the development of the

human factor, in programs related to the protection and promotion of public health, are economically justified and, as a result, bring "income" to society as a whole. The correlation between the nominal GDP of Ukraine and the employed population by types of economic activity is found.

According to the estimates of the World Health Organization and the European Union, its financing must be at least 6–8% of GDP for the health system to function effectively.

According to a report by the World Health Organization (WHO), health care costs are increasing faster than the global economy, accounting for 10 percent of global gross domestic product (GDP). In poor countries, the cost of medical services increases annually by an average of 6% and in the rich countries by 4%.

The health stock is exhausted over time and can be increased by investing in medical services. Investments in the development of the human factor, in programs related to the protection and promotion of health of the population are economically justified and as a result bring "income" to society as a whole

Investment in health development will generate health benefits, which in turn is required to be successful in all other manufacturing and consumption sectors.

An effective preventive medicine system should be implemented as a proposal immediately. This requires the creation of an effective public health system that monitors, identifies, causes, proposes and controls the implementation of effective health measures. Funding of public health programs at least 5% of the total expenditure on the health care system.

*Ключові слова: здоров'я працюючих, громадське здоров'я, економічне зростання, номінальний ВВП.
Key words: health of workers, public health, economic growth, nominal GDP.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зазначено, що здоров'я — це не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя [1].

Якщо взяти до уваги, що психологічне — це емоційне, інтелектуальне і духовне благополуччя, отримасмо п'ятивимірну модель здоров'я. Кожен із п'яти вимірів є важливим для загального благополуччя людини.

Усі три аспекти здоров'я — фізичний, психологічний і соціальний — тісно взаємопов'язані. Тому важливо зберігати рівновагу і дбати про всі аспекти благополуччя.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізу економічного розвитку держави і здоров'я працюючих приурочені численні теоретичні дослідження Солоненко Н.Д., Бадікова Т. та інших вчених. Але окремі теоретичні аспекти цієї проблеми потребують ґрунтовного опрацювання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Здоров'я людини і економічний розвиток суспільства мають тісний взаємозв'язок та взаємозалежність у поточному і перспективному періоді, що і є головною метою діяльності суспільства.

Таблиця 1. П'ятивимірна модель здоров'я

Здоров'я – це стан повного фізичного, психологічного і соціального благополуччя (ВООЗ)				
Фізичне благополуччя. <i>Вправи, харчування, гігієна, відпочинок</i>	Інтелектуальне благополуччя. <i>Здатність набувати і застосовувати знання, аналізувати проблеми і приймати рішення</i>	Емоційне благополуччя. <i>Як людина реагує на події, як справляється з невдачами і стресами</i>	Духовне благополуччя. <i>Позитивні цінності, ідеали, мета і сенс життя</i>	Соціальне благополуччя. <i>Спілкування і взаємодія з іншими людьми</i>

Джерело: [1].

Таблиця 2. Аспекти здоров'я

Фізичне благополуччя	Добре фізичне самопочуття, енергія, бадьорість, здатність витримувати фізичні навантаження	
Психічне благополуччя	Інтелектуальне	Уміння вчитися й отримувати задоволення від навчання, здатність аналізувати проблеми та приймати зважені рішення
	Емоційне	Здатність розуміти почуття – свої та інших людей, уміння долати невдачі, керувати стресами
	Духовне	Усвідомлення свого призначення і сенсу життя, сприйняття загальнолюдських цінностей, залучення до культурної спадщини людства
Соціальне благополуччя	Задоволення соціальним статусом і якістю стосунків з оточенням, здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з людьми	

Джерело: [1].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Здорове суспільство — незмінний пріоритет для Всесвітньої організації охорони здоров'я. Середня тривалість життя чоловіка у багатьох країнах ЄС вже становить майже 80 років, а жінки — 85. Серед європейських лідерів за тривалістю життя — Швейцарія, Італія, Франція та Ісландія [3].

Стан здоров'я дуже відрізняється поміж населення і пояснюється трьома факторами. Перший фактор — людська поведінка (здоров'я і спроможність його поліпшення залежить від доходу, освіти та змін у поведінці). Другий фактор — величина і ефективність або дієвість витрат у системі охорони здоров'я. Третій фактор — існує розповсюдження захворюваності, яке більше визначається кліматом і географією [2, с. 34].

Безумовно, здоров'я нації багато в чому залежить від особливостей харчування, кліматичних умов, екологічної безпеки та ряду інших об'єктивних факторів, які є визначальними для здоров'я людини. Але водночас все більший вплив на якість та тривалість життя людини має система громадського здоров'я країни.

Під громадським здоров'ям варто розуміти здоров'я населення в цілому, обумовлене як біологічними, так і соціальними факторами. Громадське здоров'я як система знань полягає у вивченні та розробці стратегічних та тактичних медико-соціальних пропозицій, які спрямовано на підвищення якості та тривалості життя населення [3].

Одне з найважливіших завдань для сучасних фахівців з Public Health — це зменшення ризиків розвитку неінфекційних хвороб, які є основною причиною смертності. Зокрема це стосується серцево-судинних захворювань та хвороб органів дихання [3]. В цьому напрямі велике значення має соціальний маркетинг, який зосереджує свою увагу на особистісній поведінці і прагне до просування свідомих рішень індивідумів з метою зміни їхньої поведінки в бажаному напрямі [2, с. 391].

Існують різні типи поведінки, які формують здоров'я і відповідно до цього різні способи, користуючись якими соціальний маркетинг може змінити ці типи поведінки: поведінка, спрямована на пошуки лікування; поведінка професійних медичних працівників; поведінка

Таблиця 3. Витрати на охорону здоров'я (у відсотках від ВВП)

Назва країни	%
Єврозона	8
Центральна Європа та Балтика	5
Чехія	6,2
Польща	4,5
Словаччина	5,9
Румунія	4,4
Туреччина	4,1
Молдова	5,2
Грузія	1,8
Білорусь	3,9
Казахстан	2,4
Російська Федерація	3,9
Україна	3,0

Джерело: [6].

стосовно згоди пацієнта; поведінка, що характеризує спосіб життя.

Останній тип поведінки стосується стану здоров'я, включаючи індивідуального рішення щодо рівня фізичного і психологічного навантаження, харчування, тютюнопаління, вживання алкоголю, сексуальних стосунків, використання контрацептивів та інші [2, с. 392].

Україна підписала Конвенцію Всесвітньої організації охорони здоров'я з боротьби проти тютюну, що зобов'язало вжити заходів з обмеження куріння у громадських місцях. Хоча водночас Україна поки що не застосувала цінових та податкових заходів, які б стимулювали курця боротися з цією звичкою [3].

Громадське здоров'я також характеризує життєздатність всього суспільства як соціального організму і його можливості безперервного гармонічного росту і соціально-економічного розвитку. Тому показники рівня здоров'я населення нерозривно пов'язані з показниками якості життя [2].

Термін "якість життя" виникає на початку 70-х років минулого століття у німецьких суспільних науках. Шведські вчені включали у це поняття об'єктивні умови життя, як-от: рівень освіти, доходів, житлові умови, стан здоров'я, а також стосунки у сім'ї. Американські фахівці вирішили піти іншим шляхом, а саме дати визначення цьому терміну крізь призму суб'єктивного сприйняття

Таблиця 4. Залежність номінального ВВП України від зайнятого населення за видами економічної діяльності

	Зайняте населення, тис. осіб x	ВВП України (млн дол.) y	Порядковий номер ознаки (рангів)		Різниця рангів d (x-y)	Квадрат різниці рангів d ²
			x	y		
2012	19261,4	175781	6	6	0	0
2013	19314,2	183310	7	7	0	0
2014	18073,3	131805	5	5	0	0
2015	16443,2	90615	4	1	3	9
2016	16276,9	93270	2	2	0	0
2017	16156,4	112154	1	3	-2	4
2018	16360,9	130832	3	4	-1	1

життя, тобто наскільки людина (та суспільство) є щасливими та задоволеними. Сучасне трактування цього терміну об'єднує вищезгаданих два підходи. Отже, якість життя — це оцінка певного набору умов та характеристик життя людини, а також ступінь задоволеності людиною тими умовами та характеристиками життя [4].

Здоров'я людини і економічний розвиток суспільства мають тісний взаємозв'язок та взаємозалежність: не тільки економіка впливає на здоров'я населення, а й здоров'я населення впливає на економіку. Здоров'я стоюється найголовнішого елементу виробничих сил — безпосередньо виробника з його здібностями до роботи і навичками до праці. Воно безпосередньо впливає на продуктивність праці і цей вплив особливо значущий при найбільш високій продуктивності праці [2, с. 14].

Запас здоров'я вичерпується з часом і може бути збільшений через інвестування в медичні послуги [2, с. 25]. Інвестиції в розвиток людського фактора, в програми, пов'язані з охороною і зміцненням здоров'я населення, економічно виправдані і в результаті приносять "дохід" суспільству загалом [2, с. 15—16].

У звіті Світового банку "Інвестиції в охорону здоров'я" (1993) фінансування у цій сфері розглядається не як відтік коштів з економічної сфери, а як вкладення їх у розвиток економіки, бо здорове населення — це основоположний елемент його добробуту, який сприяє економічному зростанню, а правильна політика у цій сфері зумовлює гарний стан здоров'я [2, с. 28].

Інвестиції у розвиток сфери здоров'я дадуть прибуток у вигляді самого здоров'я, а це в свою чергу потрібно для успішної діяльності в усіх інших сферах виробництва і споживання [2, с. 79]. Якість послуг з охорони здоров'я має бути достатньо високою, щоб отримувачі цих благ могли брати повноцінну участь у житті суспільства [2, с. 95]. Провідна роль держави у розвитку людського капіталу може бути виправдана досягненням ефективності [2, с. 101].

Базове громадське здоров'я і профілактична допомога повинні підтримуватися податками, якщо нація хоче мати вартісно-ефективну структуру розподілу ресурсів з точки зору перспектив максимізації стану здоров'я [2, с. 209].

У звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), повідомляють, що витрати на охорону здоров'я збільшуються швидше зростання світової економіки і становлять 10 відсотків глобального валового внутрішнього продукту (ВВП). У бідних країнах вартість медичних послуг збільшується щорічно в середньому на

6%, а в багатих — на 4%. На пацієнтів припадає понад 35 відсотків таких витрат. Внаслідок такої ситуації щороку майже 100 мільйонів осіб потрапляють у крайню бідність. Підвищення обсягів державного фінансування охорони здоров'я є необхідною умовою досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я [5].

Наголошується, що витрати на охорону здоров'я — це не додаткове навантаження на бюджет, а інвестиції в боротьбу з бідністю, засіб підвищення продуктивності праці, забезпечення економічного зростання і побудови більш здорового, безпечного і справедливого суспільства. В середньому в країнах з рівнем доходу нижче середнього щорічні бюджетні витрати на охорону здоров'я на душу населення становлять 60 дол., а в країнах з вищим рівнем доходу — близько 270 дол [5].

Пацієнтські організації та представники влади України погодили принципові кроки щодо змін у системі охорони здоров'я, одним з яких стане боротьба за збільшення фінансування охорони здоров'я до 4% ВВП у 2020 році з подальшим зростанням цього показника до 7% [7].

За розрахунками Всесвітньої організації охорони здоров'я та Європейського Союзу, для ефективного функціонування системи охорони здоров'я її фінансування має становити не менше 6—8% ВВП [8].

За останні роки працездатне населення в Україні офіційно скоротилося на 2 млн осіб. Згідно з інформацією Державної служби зайнятості, у 2018 році ситуація на ринку праці, вперше з 2013 року, характеризувалася зростанням зайнятості. У порівнянні з 2017 роком збільшилася чисельність зайнятого населення на 185 тис. осіб до 16,4 млн осіб, рівень зайнятості зріс з 56,3% до 57,2%. Рівень безробіття скоротився з 9,4% економічно активного населення до 8,6%, кількість безробітних зменшилася на 128 тис. осіб до 1,5 млн осіб [9].

Знайдемо залежність номінального ВВП України від зайнятого населення за видами економічної діяльності.

Між зайнятістю населення і номінальним ВВП України прослідковується прямий сильний зв'язок (0,75) — чим менше зайнятого населення за видами економічної діяльності, тим менше вироблено ВВП в Україні.

Достовірність результату дослідження складає 95,5%, т.я. $t \geq 2$.

Коефіцієнт рангової кореляції складає:

$$R = 1 - \frac{6 \cdot 14}{7(7^2 - 1)} = 1 - \frac{84}{336} = 1 - 0,25 = +0,75.$$

Середня помилка коефіцієнту рангової кореляції дорівнює:

$$m_p = \sqrt{\frac{1 - 0,75^2}{7 - 2}} = \sqrt{\frac{1 - 0,5625}{5}} = \sqrt{\frac{0,4375}{5}} = \sqrt{0,0875} = 0,2958.$$

Критерій достовірності (критерій Стюдента) свідчить:

$$t = \frac{0,75}{0,2958} = 2,5355.$$

ВИСНОВКИ

В якості пропозицій необхідно негайно впровадити ефективну систему профілактичної медицини. А для цього потрібно створити ефективну систему охорони громадського здоров'я, яка буде проводити моніторинг тенденцій захворюваності, визначати їх причини, пропонувати і контролювати здійснення ефективних заходів для поліпшення здоров'я. Фінансування державних програм громадського здоров'я не менше ніж 5% від суми усіх видатків на систему охорони здоров'я.

Література:

1. Сучасне уявлення про здоров'я і соціальне благополуччя. Режим доступу: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/19/114>
2. Солоненко Н.Д. Економіка охорони здоров'я: навч. посіб. / Н.Д. Солоненко. — К.: ДП "Вид. дім. "Персонал", 2014. — 408 с.
3. Бадіков Т. Здорове суспільство — здоровий ти: пріоритет на громадське здоров'я. Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5b3a57878efa5/>
4. Бадіков Т. Якість життя українців — крізь терни до зірок. Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5a8ad026aa54b/>
5. Витрати на охорону здоров'я зростають швидше, ніж світова економіка — ВООЗ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2645390-vitrati-na-ohoronu-zdorova-zrostaut-svidse-niz-svitova-ekonomika-vooz.html>
6. Неefективні аспекти охорони здоров'я в Україні: чи справді якість відповідає ціні? Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/neefektivni-aspekti-ohoroni-zdorov-ya-v-ukrayini-chi-spravdi-yakist-vidpovidaye-tsini/>
7. Пацієнти та представники влади вимагатимуть збільшення фінансування охорони здоров'я в Україні у 2020 році до 4% ВВП. Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/pharmacy/616579.html>
8. 3,8% ВВП на систему охорони здоров'я: доопрацьований проект Держбюджету-2019. Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/480112>
9. Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення провів робочу нараду щодо функціонування Фонду соціального страхування та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Режим доступу: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/167723.html>

References:

1. Education based on life skills (2019), "Modern ideas about health and social well-being", , available at: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/19/114> (Accessed 10 Nov 2019).

2. Solonenko, N.D. (2014), *Ekonomika okhorony zdorov'ya* [Healthcare Economics], Vyd. dim. "Personal", Kyiv, Ukraine.

3. Badikov, T. (2018), "A healthy society - you are healthy: a priority for public health", available at: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5b3a57878efa5/> (Accessed 10 Nov 2019).

4. Badikov, T. (2018), "The quality of life of Ukrainians is through the thorns to the stars", available at: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5a8ad026aa54b/> (Accessed 10 Nov 2019).

5. Ukrinform (2019), "Health care costs are rising faster than the WHO global economy", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2645390-vitrati-na-ohoronu-zdorova-zrostaut-svidse-niz-svitova-ekonomika-vooz.html> (Accessed 10 Nov 2019).

6. VoxUkraine (2019), "Ineffective aspects of health care in Ukraine: is the quality good for the price?", available at: <https://voxukraine.org/uk/neefektivni-aspekti-ohoroni-zdorov-ya-v-ukrayini-chi-spravdi-yakist-vidpovidaye-tsini/> (Accessed 10 Nov 2019).

7. Interfax (2019), "Patients and government officials will demand an increase in health care financing in Ukraine in 2020 to 4% of GDP", available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/pharmacy/616579.html> (Accessed 10 Nov 2019).

8. apteka.ua (2018), "3.8% of GDP on the health care system: finalized draft Budget 2019", available at: <https://www.apteka.ua/article/480112> (Accessed 10 Nov 2019).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), "The Committee on Social Policy, Employment and Pension provided a working meeting on the functioning of the Social Insurance Fund and the Compulsory State Social Insurance Fund for unemployment", available at: iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/167723.html (Accessed 10 Nov 2019).

Стаття надійшла до редакції 15.11.2019 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73